

Львівський державний університет внутрішніх справ
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Факультет № 2
Кафедра спеціальної фізичної підготовки

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ
В УМОВАХ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ**

*Методичні рекомендації
для практичних занять*

Львів
2019

УДК 796.012.62
Т94

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
на засіданні кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2 ІПФПНП
(протокол від 06 грудня 2019 року № 6).

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
на засіданні Вченої ради факультету № 2 ІПФПНП
(протокол від 11 грудня 2019 року № 6).

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
на засіданні Науково-методичної ради Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 18 грудня 2019 року № 6).

Рецензенти:

Банах Сергій Михайлович, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ;

Ланчик Ігор Євгенович, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри футболу Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Тьорло О. І., Гнип І. Я., Червоношапка М. О.

Т94 Специфічні особливості застосування поліцейськими заходів фізичного впливу в умовах громадського транспорту : методичні рекомендації для практичних занять. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 30 с.

Викладено теоретичний матеріал і практичні завдання для оволодіння поліцейськими всіх структурних підрозділів Національної поліції України прийомами самозахисту та заходами фізичного впливу, збереження особистої та безпеки інших в умовах громадського транспорту. Методичні рекомендації мають допомогти працівникам Національної поліції у відпрацюванні (самостійно чи під час практичних занять) типових і нетипових дій під час несення служби, пов'язаних із реальною або можливою загрозою життю і здоров'ю поліцейського або громадян.

Theoretical material and practical tasks for mastering police officers of all structural units of the National Police of Ukraine are presented with self-defense techniques and measures of physical influence, preservation of personal and safety of others in the conditions of public transport. Guidelines should assist National Police officers in working out, either individually or in the course of practice, typical and atypical actions when performing a service related to a real or potential threat to the life or health of a police officer or citizen.

УДК 796.012.62

© Тьорло О. І., Гнип І. Я.,
Червоношапка М. О., 2019
© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2019

Зміст

Вступ	4
1. Загальні методичні вказівки до проведення занять	5
1.1. Структура практичного заняття зі спеціальної фізичної підготовки	6
1.2. Інтерактивні методики навчання спеціальній фізичній підготовці	7
2. Специфічні особливості виконання поліцейськими прийомів захисту від нападу та затримання правопорушника в умовах громадського транспорту	11
3. Обеззброєння правопорушника за спроби дістати зброю (пістолет, ніж) із внутрішньої кишені одягу	13
4. Обеззброєння правопорушника за спроби дістати зброю (пістолет, ніж) із бокової кишені штанів способом «замок»	16
5. Загин руки за спину при підході ззаду поштовхом	18
6. Затримання «під ручку» при підході ззаду	20
7. Затримання способом «ривком» при підході спереду	22
8. Захист від удару ножем у живіт знизу	24
9. Звільнення від захвату за одяг на грудях зігнутими руками	26
10. Особливості виконання ударів та захистів від ударів в умовах обмеженого простору (на прикладі громадського транспорту)	28
Література	29

ВСТУП

У службовій діяльності поліцейським часто доводиться протистояти різним правопорушенням, які трапляються в громадському транспорті, що вимагає від них відповідних знань, умінь і навичок, а також високого рівня психічної, тактичної та фізичної підготовленості.

Зазвичай, найбільш поширеними у громадському транспорті (трамвай, автобус, тролейбус тощо) є такі правопорушення: крадіжки особистих речей як пасажирів, так і водія; агресивне спілкування і пасажирів між собою, і з водієм, що переважно супроводжується ескалацією конфлікту, який має здатність переростати в бійку. Також часто серед пасажирів можуть перебувати особи в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, які, зазвичай, чинять протиправні дії, що становлять загрозу для пасажирів і водія, особливо під час руху громадського транспорту. Також трапляються випадки загострень психічних розладів у пасажирів громадського транспорту, які своїми агресивними та непередбачуваними діями можуть становити небезпеку для інших. Це вимагає адекватного і швидкого реагування поліцейського. Окрім цього, у громадському транспорті можуть скоюватися різноманітні хуліганські дії, які також вимагають адекватного втручання працівників поліції з метою збереження здоров'я, честі й гідності пасажирів і цілісності їхніх особистих речей.

Це зумовлює актуальність застосування у процесі підготовки поліцейських відповідних засобів і методів підготовки, зокрема, відпрацювання ситуацій нападу на поліцейського або затримання правопорушника, що можуть виникнути у службовій діяльності в умовах громадського транспорту.

1. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

Мета – вдосконалити техніку виконання прийомів захисту від нападу та затримання правопорушника відповідно до умов громадського транспорту.

Завдання:

- вдосконалити техніку раніше вивчених прийомів;
- навчити поліцейських використовувати техніку виконання прийомів в умовах обмеженого простору (громадського транспорту);
- сприяти вихованню у поліцейських морально-вольових якостей за виникнення екстремальних ситуацій;
- вдосконалити психологічну стійкість і вміння правильно оцінювати ситуацію.

Перед початком заняття необхідно перевірити і підготувати місця занять та інвентар. Стежити за явкою здобувачів вищої освіти у встановленій формі одягу, без зайвих предметів, які можуть стати причиною травматизму (годинники, ланцюжки, кульчики тощо).

Практичне заняття складається з трьох частин: підготовчої, основної та заключної.

Необхідно суворо дотримуватись заходів безпеки та методичних принципів тренування: свідомості та активності, послідовності, повторності, наочності, індивідуалізації.

Фізичне навантаження на занятті повинно зростати поступово. Великі навантаження, збільшення інтенсивності допускаються лише при постійному тренуванні та після засвоєння техніки вправи.

Процес засвоєння техніки прийомів і дій реалізується відповідно до загальноприйнятих положень теорії і методики спортивного тренування та фізичного виховання. Після ознайомлення здобувачів вищої освіти з технікою виконання прийому (за допомогою словесних і наочних методів) відбувається формування рухового вміння (що характеризується неавтоматизованим управлінням рухами, відносною розчленованістю рухів, нестабільністю виконання). Відтак, шляхом стереотипного повторення рухів формується рухова навичка (для якої є характерним автоматизоване управління рухами, концентрація уваги на меті та умовах дії, стабільність і надійність виконання у різних умовах). У процесі вдосконалення техніки прийомів доцільно застосовувати метод моделювання ситуацій захисту від нападу та затримання правопорушника в умовах обмеженого простору, зокрема, громадського транспорту.

Необхідно пояснити послідовність виконання завдань, розділити групу на пари і встановити почерговість виконання завдань кожної з пар. Тих, що пропустили попередні заняття і слабо засвоїли окремі прийоми, доцільно до наступного заняття виділити в окрему групу і доручити добре підготовленому здобувачу вищої освіти в години самопідготовки провести їх навчання, щоб не затримувати засвоєння програми.

1.1. Структура практичного заняття зі спеціальної фізичної підготовки

Практичне заняття зі спеціальної фізичної підготовки є основною формою організації освітнього процесу з цієї дисципліни. Як зазначалося, воно складається з підготовчої, основної, заключної частини і проводиться у складі груп упродовж 90 хвилин. Розглянемо більш детально структуру практичного заняття. Воно розпочинається з *підготовчої частини*, на яку відводиться 10–15 хв. Під час неї вирішуються такі завдання:

- організація особового складу підрозділу – шикування групи, перевірка наявності особового складу, їх зовнішнього вигляду і оголошується тема та коротке пояснення завдань;
- підготовка організму особового складу до подальшого фізичного навантаження в основній частині, котра досягається виконанням вправ у ходьбі і бігу, для окремих груп м'язів, спеціальних підготовчих вправ, прийомів самострахування, а також вправ у парах.

Основна частина заняття проводиться впродовж 55–60 хв. У ній вирішуються такі основні завдання:

- навчання особового складу техніці прийомів;
- вдосконалення фізичних, спеціальних і психічних якостей підлеглих;
- відпрацювання здатності застосовувати засвоєні прийоми у різних ситуаціях за безпосередньої зустрічі з правопорушником.

На початку основної частини, за необхідності, впродовж 5–6 хв. проводиться повторення прийомів, що вивчались на попередньому занятті. Після цього керівник починає навчання особового складу новим прийомом. Зазвичай, для розучування обирають 2–3 складні або 3–4 прості прийоми. Розучування прийомів закінчується тренуванням у їх виконанні.

У кінці основної частини заняття упродовж 8–10 хв. проводиться комплексне застосування заходів фізичного впливу, спрямоване на вдосконалення навичок у практичному застосуванні вивчених прийомів.

Заклучна частина заняття проводиться впродовж 10–15 хв. і спрямована на поступове приведення організму тих, хто займався, у порівняно спокійний стан шляхом повільного бігу, спокійної ходьби, а також виконання 2–4 вправ на розслаблення м'язів одночасно з глибоким диханням. Закінчується заняття підведенням підсумків і визначенням завдань на самопідготовку. Детальніше ознайомитись із порядком проведення практичного заняття та методикою навчання окремому прийому спеціальної фізичної підготовки можна в посібнику «Спеціальна фізична підготовка працівників органів внутрішніх справ»¹.

Основу тактики самозахисту становлять раніше вивчені прийоми зі спеціальної фізичної підготовки. Тому комплексне володіння ними і утворюватиме тактику самозахисту. Особливої уваги заслуговує застосування таких прийомів в обмеженому просторі. Але методика проведення практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки не підходить для комплексного застосування раніше вивчених прийомів. Для вдосконалення прийомів в окремій ситуації більш дієві інтерактивні методики навчання.

1.2. Інтерактивні методики навчання спеціальній фізичній підготовці

Реформи у поліції вимагають і змін до підходів і стандартів у підготовці поліцейських і, зокрема, з тактики самозахисту. Сьогодні вимагає акцент уваги на проведенні навчальних занять із використанням інтерактивних методів навчання. Безперечно, що це сучасні методи навчання, які є найбільш ефективними та актуальними для втілення знань і вмінь науково-педагогічного працівника в освітній процес. Їх використання в процесі проведення практичних занять із тактики самозахисту уособлює ефективне поєднання набуття теоретичних знань і практичних навиків. Перевагою застосування у освітньому процесі інтерактивних методів навчання є те, що вони ґрунтуються на активній взаємодії учасників практичного заняття. За впровадження цієї методики, основна увага приділяється взаємодії всіх учасників і слухачів. Такий підхід дає змогу зацікавити та активізувати максимальну кількість учасників освітнього процесу. Також однією з її переваг є й те, що більше часу дозволяє утримувати увагу під час відпрацювання тактики самозахисту у нестандартних умовах, наприклад, обмеженому просторі. Також інтерактивні методи навчання нецікаві й пасивні навчальні заняття перетворюють на динамічні та жваві відпрацювання

---

¹ Спеціальна фізична підготовка працівників органів внутрішніх справ : навч. посібник / кол. авторів: О. І. Тьорло, В. Р. Булачек, А. О. Гречанюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2013. С. 42–48.

ситуаційних завдань. Така методика допомагає не тільки забезпечити взаємодію тих, хто навчається, з викладачем, але й активно співпрацювати в середині групи, тобто між учасниками ситуаційного завдання. Основною рисою інтерактивного навчання є діалог між науково-педагогічним працівником і слухачем^{2,3}.

Освітній процес із тактики самозахисту має бути організовано так, щоб усі учасники навчання були заохочені до пізнавального процесу. Під час проведення практичних занять із тактики самозахисту слід поєднувати методи індивідуальної, парної та групової роботи. Це дозволить максимально наблизити освітній процес до реалій майбутньої професії. У застосуванні інтерактивних методів навчання зі спеціальної фізичної підготовки слід акцентувати на розвитку не тільки відпрацювання спеціальних прийомів і вправ, але й на комунікативних уміннях і навичках, наприклад, спілкування з громадянами, порушником, потерпілими тощо.

Особливу увагу слід звертати на набуття навиків налагодження емоційного контакту між учасниками відпрацювання практичних завдань, уміння працювати у команді, прислуховуватися до думки напарника, вміння страхувати один одного.

До навчання слід залучати не тільки учасників відпрацювання ситуаційного завдання, але й спостерігачів, які мають змогу взяти участь в обговоренні підсумків проведеної роботи та вказати на допущені помилки та недоліки. Отож, у процесі формування професійної майстерності майбутніх поліцейських відпрацьовуються навички відтворення отриманої інформації та застосування її в майбутньому для виконання стандартних дій (репродуктивний рівень).

Отриманні базові знання та навички під час відпрацювання типових ситуацій у майбутніх працівників поліції є передумовою вирішення нестандартних завдань в екстремальних умовах. Тобто під час занять слід акцентувати на можливості та необхідності адаптувати отриманні знання та навички до екстремальних умов, у яких опинятимуться працівники поліції під час виконання своїх службових повноважень (продуктивний рівень).

Отже, освітній процес із тактики самозахисту поліцейських має ґрунтуватися на переході від репродуктивного до продуктивного рівня професійної підготовки працівників поліції.

З огляду на беззаперечну важливість «тактики самозахисту» в структурі компетентностей поліцейського, заняття з цього напрямку підготовки мають проводитись шляхом якнайширшого використання сучасних інтерактивних методів навчання.

---

² Пометун О. І., Пироженко А. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

³ Ревенко В. Інтерактивні технології навчання на сучасному етапі. Теорія і практика / Наукові записки. 2005. Випуск 88. С. 206–209.

Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, вирішення творчих завдань, спільне урегулювання проблем тощо.

Під час проведення практичних занять із тактики самозахисту пропонується застосовувати такі види інтерактивних методів навчання: мозковий штурм, ситуаційний аналіз, який охоплює метод конкретних ситуацій, метод «кейз-стаді», метод «інциденту», аналіз конкретних ситуацій.

Розглянемо ці методи інтерактивного навчання з огляду на застосування їх у освітньому процесі з навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» для старших курсів і під час проведення практичних занять із тактики самозахисту з поліцейськими в межах проведення службової підготовки.

Мозковий штурм (Алекс Осборн), або атака, передбачає груповий метод знаходження спільної ідеї для вирішення проблеми, яка може виникнути під час виконання поліцейськими повноважень з охорони публічного порядку. Щоб поглянути на складне завдання по новому і несподівано, потрібні творчі ідеї та рішення, які легко генеруються у практичну діяльність. Хотілося б наголосити, що такий метод актуальний на старших курсах, коли, власне, триває перехід до тактики самозахисту від раніше вивчених прийомів спеціальної фізичної підготовки.

Ситуаційний аналіз тісно пов'язується з такими інтерактивними методами навчання, як елементи мозкового штурму або ділової гри. Означений метод дає змогу значно підвищити ступінь засвоєння матеріалу. Основна мета впровадження ситуаційного аналізу – навчити поліцейських застосовувати теоретичні знання на практиці, Ухвалювати правильні тактичні та в подальшому й стратегічні рішення. Завдання ситуаційного аналізу полягає в комплексному дослідженні конкретної ситуації та оцінці ефективності ухвалених рішень щодо застосування доцільних поліцейських заходів примусу. Для цього необхідно чітко розуміти ситуацію, усвідомлювати отриману інформацію. Такий метод охоплює аргументовану оцінку ситуації, ефективність урегулювання поточних проблем і передбачення перспективних наслідків щодо застосування поліцейських заходів примусу. Тобто за мінімальний час поліцейський має ухвалити правильне рішення щодо доцільності застосування конкретного поліцейського заходу примусу, вибрати континуум сили та наперед прорахувати правомірність своїх дій згідно з чинним законодавством.

Своєю чергою метод «кейз-стаді» (кейс-метод, метод конкретних ситуацій) тісно пов'язаний із методом ситуаційного аналізу. Кейси містять реальні факти або наближені життєві ситуації, які можуть виникнути під час виконання службових обов'язків з охорони публічної безпеки та порядку. Поліцейським пропонується опис конкретної ситуації, у якій найчастіше опиняються працівники Національної поліції під час виконання службових зобов'язань. Це допоможе їм ознайомитися з найбільш поширеними проблемами, які виникають у

практичній діяльності поліцейських, і знайти самостійно, за допомогою колективного обговорення правильне рішення. Для проведення практичних занять із тактики самозахисту готуються «кейси», які за розміром мають містити стислу інформацію для роботи в групі та питання, на які слухачі мають дати відповіді.

Віднедавна набув популярності метод проведення практичних занять «квест». Нині практикують проведення навчальних занять і контролів у формі поліцейського квесту в закладах вищої освіти МВС⁴, що є ефективним засобом закріплення теоретичних знань і вдосконалення практичних навичок, необхідних поліцейським у подальшій професійній діяльності.

«Поліцейський квест» має на меті повне занурення в сюжетну лінію, що ґрунтується на змісті конкретних сучасних фабул службової діяльності й виконанні активних дій, спрямованих на досягнення мети завдання та прийняття рішення на основі аналізу ситуації.

«Поліцейський квест» із тактики самозахисту як метод сприяє ефективно-му вирішенню низки практичних завдань, а саме:

- створює можливості розвитку навичок професійного спілкування шляхом реалізації головної функції – комунікативної;
- підтримує навчання на рівні мислення, аналізу, практичних дій та оцінки;
- підвищує мотивацію здобувачів (поліцейських) до використання отриманих знань під час вивчення базових прийомів спеціальної фізичної підготовки в стандартних умовах (у спортивному залі на килимі) та адаптації їх до реальних службових ситуацій (відпрацювання прийомів на вулиці, в різних приміщеннях, у транспорті тощо);
- сприяє розвитку компетенції із самонавчання та самоорганізації щодо вдосконалення своєї фізичної підготовленості, отриманню навичок із вирішення проблем спільно з напарником або в команді, виконанню практичних завдань у реальній обстановці, умінню ухвалити правильне рішення щодо застосування поліцейських заходів впливу в проблемній ситуації;
- учасник квесту вчиться виходити за межі змісту та форм подання навчального матеріалу викладачем;
- отримує додаткову можливість продемонструвати особисті здібності, теоретичні знання, спеціальні навички в практичній діяльності.

Завданнями *поліцейського квесту* є розвиток креативного мислення, розкриття творчого потенціалу, формування навичок раціонального використання навчального часу та стимулювання пізнавальної мотивації.

---

⁴ Методичні рекомендації з проведення занять у формі поліцейського квесту в закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку кадрів для МВС України і Національної поліції, лист ДПООНД від 12.10.2018 № 22/2-5178.

В основу форми проведення *поліцейського квесту* покладено *ситуаційний метод* (рольова, ділова гра тощо), змістовну частину якого спрямовано на опанування здобувачами вищої освіти алгоритму дій щодо застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів відповідно до чинного законодавства.

Розглянемо порядок проведення *поліцейського квесту* з теми «Захист в обмеженому просторі», яка передбачає:

- імітацію професійних умов, що максимально наближені до реальних;
- проблемний характер ситуацій, що моделюються викладачем з урахуванням обставин фабул, зазначених у білеті;
- наявність ролей здобувачів (поліцейських) як дільничний (патрульний або оперуповноважений карного розшуку), чіткий розподіл ролей між учасниками, які виконують допоміжну роль (друзі правопорушника, сусіди, випадкові свідки, потерпілі тощо);
- опис структури та сценарію гри;
- відповідність кількості учасників завданням квесту, обсягом інформації, меті проведення тощо;
- відповідність програмі навчальної дисципліни;
- критерії оцінки навиків із тактики самозахисту.

2. СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРИЙОМІВ ЗАХИСТУ ВІД НАПАДУ ТА ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА В УМОВАХ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Для захисту від нападу та під час затримання правопорушника в умовах громадського транспорту поліцейському слід ураховувати чинники, які впливатимуть на вибір того чи іншого прийому та визначатимуть траєкторію й амплітуду руху ланок тіла за його виконання:

- кількість і розташування пасажирів у транспорті (наявність жінок із явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб із явними ознаками обмежених можливостей або старості);
- предмети, характерні для певного виду транспорту (сидіння, поруччя тощо), які, з одного боку, можуть перешкоджати діям поліцейського, а з іншого – можуть бути ним використані для власних цілей;
- можливість відчинити та зачинити двері (досередини або назовні), що вимагає правильного тактичного розташування поліцейського та логічної оцінки ситуації, що виникла;

– рух транспортного засобу (нерівномірну швидкість, раптові гальмування чи пришвидшення, що може створювати незручності для ефективного виконання того чи іншого прийому поліцейським).

Важливе значення має здатність швидко реагувати та оцінювати ситуацію поліцейським, оптимальне розташування під час виявлення правопорушення, тактика дій, вміння доцільно та швидко застосовувати заходи фізичного впливу в обмеженому просторі, не створюючи небезпеку для інших.

У виконанні службових обов'язків поліцейського в умовах громадського транспорту дефіцит простору природно обмежує спектр дій та звужує можливість масштабного застосування того чи іншого прийому в ситуації, що виникла. Отож, постає вимога щодо застосування таких прийомів самозахисту поліцейського, а також прийомів затримання правопорушників, які виконуються за найкоротшою траєкторією з невеликою амплітудою.

У випадку вчинення правопорушення в умовах громадського транспорту поліцейському необхідно миттєво оцінити ситуацію, зокрема, зважати на такі характеристики правопорушника: стать і вік; психічний стан; вплив алкоголю, наркотичних речовин тощо; фізичні характеристики (вага, зріст тощо); наявність зброї (ніж, заточка, шило тощо); особливості мови та поведінки (погрози, жестикауляція, міміка тощо); кількість правопорушників (один чи ймовірна наявність спільників, родичів, друзів тощо).

Дії поліцейського повинні відповідати особливостям ситуації, що виникла в громадському транспорті, бути спрямованими на деескалацію конфлікту з можливим застосуванням, за потреби, поліцейських заходів примусу з мінімальною шкодою для інших. За умови зміни обставин (загрози або опору) дії поліцейського повинні змінюватись відповідно. Наприклад, перетворення агресивної розмови між пасажиром і водієм на ситуацію спроби нанесення водієві тілесних пошкоджень вимагатиме від поліцейського переходу від застосування вербальних команд до застосування сили.

Слід наголосити, що вихідне положення поліцейського за виконання того чи іншого прийому визначається значною мірою особливостями ситуації у момент учинення правопорушення.

Зважаючи на перелік правопорушень у громадському транспорті та характер поведінки правопорушників в обмеженому просторі, пропонується перелік найбільш прийнятних прийомів для вирішення ситуацій у громадському транспорті (на прикладі автобуса).

3. ОБЕЗЗБРОЄННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ЗА СПРОБИ ДІСТАТИ ЗБРОЮ (ПІСТОЛЕТ, НІЖ) ІЗ ВНУТРІШНЬОЇ КИШЕНІ ОДЯГУ

Необхідність застосування такого прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник не виконує законні вимоги поліцейського та своїми діями демонструє спробу дістання невідомого предмету з внутрішньої кишені куртки, піджака (фото 1).

Фото 1

Послідовність дій

Дія № 1. За можливості зробити крок правою або лівою ногою вперед (залежно від відстані до супротивника) і одноименною рукою заблокувати кисть руки, якою правопорушник намагається дістати зброю з кишені куртки (фото 2).

Фото 2

Дія № 2. Схопити правопорушника двома руками за кисть заблокованої руки так, щоби великі пальці опинилися на тильній стороні кисті (фото 3, 4).

Фото 3

Фото 4

Дія № 3. Нанести удар ногою у пах, область колінного суглобу чи гомілки, а також за можливості головою в область носа правопорушника (фото 5).

Фото 5

Фото 6

Фото 7

Дія № 4. Виконати прийом «важіль руки назвнї», приділяючи максимальну увагу больовому впливу на суглоби руки правопорушника. Дефіцит простору у громадському транспорті вимагає відповідної корекції техніки виконання повалення (фото 6, 7).

Дія № 5. Зафіксувати руки за допомогою больового впливу (фото 8, 9) та перейти на загин руки за спину, не послаблюючи больовий вплив (фото 10, 11).

Фото 8

Фото 9

Фото 10

Фото 11

Увага! Зважаючи на дефіцит простору, повалення правопорушника слід здійснювати з мінімальною траєкторією та амплітудою, максимально зосереджуючи увагу на больовому впливі на суглоби правопорушника.

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Відсутність відволікаючого удару ногою.
3. Недостатній больовий вплив за виконання прийому.
4. Недостатній контроль над діями правопорушника під час обеззброєння.

4. ОБЕЗЗБРОЄННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ЗА СПРОБИ ДІСТАТИ ЗБРОЮ (ПІСТОЛЕТ, НІЖ) ІЗ БОКОВОЇ КИШЕНІ ШТАНІВ СПОСОБОМ «ЗАМОК»

Необхідність застосування цього прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник не виконує вербальні команди поліцейського та здійснює спробу дістати невідомий предмет із кишені штанів (фото 12).

Фото 12

Послідовність дій

Дія № 1. Випереджаючи вихоплення зброї з кишені, за можливості з кроком правою (або лівою) ногою вперед, швидко просунути (ударити ребром долоні зверху вниз) кисть між передпліччям озброєної руки і тулубом правопорушника і, натискаючи нею вниз, зафіксувати руку правопорушника в кишені (фото 13, 14).

Фото 13

Фото 14

Дія № 2. Завдати удару ногою у гомілку або у пах правопорушника (фото 15).

Дія № 3. Просунути іншу руку через плече правопорушника (фото 16).

Фото 15

Фото 16

Дія № 4. З'єднати обидві кисті за ліктьовим суглобом у «замок» і, повертаючись у зручний бік розташування, провести «загин руки за спину», витягнувши таким способом заблоковану руку правопорушника з кишені, та здійснити фіксацію ліктя з больовим впливом (фото 17–20).

Фото 17

Фото 18

Дія № 5. Утримуючи лікоть больовим впливом, притискаючи його до боку тулуба поліцейського, іншою рукою зафіксувати підборіддя правопорушника, створивши йому дискомфорт і незручність з метою унеможливлення опору з його боку (фото 21).

Фото 19

Фото 20

Фото 21

Увага! Недостатньо щільне з'єднання кистей рук поліцейського у «замок» може призвести до зниження ефективності виконання прийому та втрати контролю над правопорушником.

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Відсутність відволікаючого удару ногою.
3. Неправильне з'єднання кистей рук у «замок».
4. Недостатній больовий вплив за виконання прийому.

5. ЗАГИН РУКИ ЗА СПИНУ ПРИ ПІДХОДІ ЗЗАДУ ПОШТОВХОМ

Необхідність застосування такого прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник, скоюючи протиправні дії (вчиняє крадіжку особистих речей пасажирів автобуса), не підозрює своє викриття та поводить себе невимушено (фото 22).

Послідовність дій

Дія № 1. Підійти до правопорушника ззаду і за можливості з кроком правою або лівою ногою вперед захопити рукою зап'ястя його однойменної руки (фото 23).

Фото 22

Фото 23

Дія № 2. Відводячи захоплену руку вбік-назад, завдати відволікаючого удару ногою у підколінний згин правопорушника (фото 24).

Фото 24

Фото 25

Дія № 3. Водночас іншою рукою штовхнути в ліктьовий суглоб контрольованої руки правопорушника (фото 25).

Дія № 4. З кроком ногою вперед закласти передпліччя правопорушника в ліктьовий згин своєї руки та захопити іншою рукою за одяг на його плечі або за шию спереду. Нога повинна знаходитись впритул ззовні ноги правопорушника (фото 26).

Фото 26

Увага! Загин руки за спину проводиться максимально швидко, у момент, коли правопорушника виведено з рівноваги та завдано відволікаючого удару.

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Відсутність відволікаючого удару ногою.
3. Неправильне проведення загину руки з фіксацією.
4. Недостатній больовий вплив за виконання прийому.

6. ЗАТРИМАННЯ «ПІД РУЧКУ» ПРИ ПІДХОДІ ЗЗАДУ

Необхідність застосування цього прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник не підкоряється вербальним командам поліцейського та своїми діями демонструє непокору, одночасно поводячись агресивно щодо інших у щільно наповненому пасажирами автобусі (фото 27, 28).

Фото 27

Фото 28

Послідовність дій

Дія № 1. Виконати за можливості крок вперед та одночасно захопити руку правопорушника своєю однойменною рукою за зап'ястя (фото 29).

Дія № 2. Завдати відволікаючого удару коліном у підколінний згин ноги правопорушника (фото 30).

Фото 29

Фото 30

Дія № 3. Виконати передпліччям удар знизу-вверх-до себе в ліктьовий згин контрольованої руки правопорушника, притягуючи його до себе (фото 31).

Фото 31

Фото 32

Дія № 4. Здійснити обома руками больовий вплив на кисть правопорушника, натискаючи на неї. Лікоть захопленої руки правопорушника має бути притиснутий між ліктьовим згином руки та боком поліцейського (фото 32–34).

Фото 33

Фото 34

Увага! Виконання вказаного прийому повинно супроводжуватись швидкістю дій поліцейського та максимальним зосередженням на больовому впливі та фіксації ліктя правопорушника.

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Відсутність відволікаючого удару ногою.
3. Неправильна фіксація ліктя та кисті правопорушника.
4. Недостатній больовий вплив у виконанні прийому.

7. ЗАТРИМАННЯ СПОСОБОМ «РИВКОМ» ПРИ ПІДХОДІ СПЕРЕДУ

Необхідність застосування такого прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник не реагує на вербальні команди поліцейського та своїми діями демонструє непокору, чинить пасивний опір, одночасно продовжує виконувати протиправні дії щодо інших пасажирів в автобусі (фото 35).

Фото 35

Послідовність дій

Дія № 1. За можливості з кроком правою або лівою ногою вперед просунути руку між передпліччям і тулубом правопорушника (фото 36).

Дія № 2. Іншою рукою захопити вже контрольовану руку правопорушника в області ліктя і одночасно завдати відволікаючого удару ногою (коліном) у гомілку (пах) правопорушника (фото 37).

Фото 36

Фото 37

Дія № 3. Після захоплення ліктя тією ж рукою виконати сильний ривок руки правопорушника до себе та, виводячи його з рівноваги, завести руку правопорушника йому ж за спину (фото 38, 39).

Фото 38

Фото 39

Дія № 4. Згинаючи руку правопорушника, закласти передпліччя захопленої руки в ліктьовий згин руки поліцейського та зафіксувати лікоть правопорушника збоку тулуба (за можливості, використавши крісло автобуса як допоміжний засіб для фіксації) (фото 40, 41).

Фото 40

Фото 41

Увага! Виконання вказаного прийому вимагає правильного та швидкого виведення правопорушника з рівноваги за допомогою «ривка».

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Відсутність відволікаючого удару ногою.
3. Неправильне виконання «ривка».
4. Загин руки правопорушника виконаний через захід поліцейського за спину правопорушника.

8. ЗАХИСТ ВІД УДАРУ НОЖЕМ У ЖИВІТ ЗНИЗУ

Необхідність застосування цього прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник, розуміючи свою безвихідь, пробує завдати приховано удару ножем знизу в живіт поліцейського, незважаючи на інших правоохоронців та не маючи можливості збільшити амплітуду удару ножем в інші ділянки тіла поліцейського (фото 42).

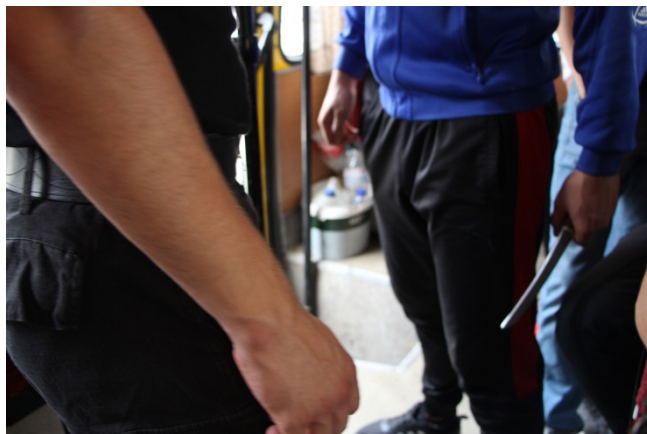

Фото 42

Послідовність дій

Дія № 1. За можливості зі зміщенням із лінії атаки виконати захист, зупинивши руку правопорушника блоком зверху-вниз передпліччям різнойменної руки (фото 43).

Фото 43

Дія № 2. Іншою рукою захопити за лікоть озброєної руки правопорушника і одночасно завдати відволікаючого удару у гомілку або пах правопорушника (фото 44).

Дія № 3. Виконати «ривок» руки правопорушника до себе, враховуючи недостатність простору, та здійснити фіксацію його ліктя, не втрачаючи контролю за холодною зброєю (фото 45).

Дія № 4. Обеззброїти натисканням на кисть із больовим впливом за спиною правопорушника, унеможливлючи цими діями застосування ним холодної зброї (фото 46).

Фото 44

Фото 45

Фото 46

Увага! Виконання вказаного прийому вимагає миттєвої реакції поліцейського на удар ножем правопорушника та правильно проведеного блоку озброєної руки з наступним її опрацюванням.

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Втрата контролю за зброєю правопорушника.
3. Неправильне виконання «ривка».
4. Загин руки правопорушника виконаний через захід поліцейського за спину правопорушника.

9. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЗАХВАТУ ЗА ОДЯГ НА ГРУДЯХ ЗІГНУТИМИ РУКАМИ

Необхідність застосування окресленого прийому в умовах громадського транспорту виникає в ситуаціях, коли правопорушник, скоюючи протиправні дії щодо інших пасажирів, у відповідь на зауваження поліцейського хапає його за одяг на грудях зігнутими у ліктях руками, намагаючись збити поліцейського з ніг (фото 47).

Фото 47

Послідовність дій

Дія № 1. Захопити лікоть нападника однойменною рукою та рвучко притиснути до себе по діагоналі, одразу виконуючи відволікаючий удар ногою в гомілку правопорушника (фото 48, 49).

Дія № 2. Атакувати підборіддя правопорушника поштовхом іншою рукою, продовжуючи тягнути його за лікоть, з метою виведення нападника з рівноваги та здійснення повалення (фото 50).

Фото 48

Фото 49

Фото 50

Дія № 3. Продовжуючи такий силовий вплив на нападника, звільнитись від захвату шляхом повалення, утримуючи одну з його рук на больовому впливі (фото 51–53).

Фото 51

Фото 52

Фото 53

Увага! Виконання вказаного прийому вимагає одночасного силового впливу на лікоть і підборіддя правопорушника у визначених напрямках для ефективного звільнення від захвату.

Характерні помилки:

1. Недостатня швидкість виконання прийому.
2. Втрата контролю за діями правопорушника.
3. Неправильне виконання виведення з рівноваги правопорушника.
4. Відсутність відволікаючого удару.

**10. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ УДАРІВ
ТА ЗАХИСТІВ ВІД УДАРІВ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО ПРОСТОРУ
(НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ)**

За умови прямої загрози життю і здоров'ю працівника поліції або громадян у ситуаціях активного протистояння, правопорушнику для негативного впливу на його працездатність на близькій відстані доцільно завдавати ударів по найкоротшій траєкторії з невеликою амплітудою і найвищою ефективністю у такій ситуації, а саме:

- удари ліктями і колінами;
- удари головою;
- короткі удари руками і ногами;
- підставки для захисту від ударів руками і ногами;
- відштовхування для того, щоб збільшити дистанцію і спричинити більш потужний удар;
- штовхання правопорушника на різні перешкоди (поруччя, сидіння тощо), використовуючи предмети довкола на свою користь;
- удари по вразливих місцях на тілі правопорушника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ від 26.01.2016 № 50.
2. Вобленко Є. О., Цуркан О. П. Моделювання екстремальних ситуацій у процесі фізичної підготовки працівників поліції // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : ХНУВС, 2018. С. 209–210.
3. Гнип І. Я., Чичкан О. А., Флуд О. В. Диференційований підхід до процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ : НУОУ, 2017. С. 176–178.
4. Євдокімова О. О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : ХНУВС, 2018. С. 63-66.
5. Захист поліцейського від нападу озброєного правопорушника : методичні рекомендації / О. А. Чичкан, І. Я. Гнип, Б. Ю. Музика, М. О. Червоношапка. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 40 с.
6. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості навчання тактики самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ : НУОУ, 2017. С. 191–193.
7. Малеев В. В., Курченко К. О. Забезпечення заходів безпеки на заняттях фізичної підготовки // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ: НУОУ, 2017. С. 189–191.
8. Криволапчук В. О., Кримська М. С., Ряшко С. М., Бутов С. Є. : навч. посібник для слухачів і курсантів ВНЗМВС України з навчальної дисципліни «Спеціа-

льна фізична підготовка» / за заг. ред. проф. Є. М. Моїсеєва та проф. О. Ф. Долженкова, Київ-Одеса, 2009. 208 с.

9. Нестерук Ю. В., Воєвода І. А. Сучасний стан та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту у правоохоронних органах України на шляху євроатлантичної інтеграції України // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К.: НУОУ, 2017. С. 71–73.

10. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учебник [для тренеров] : в 2 кн. Киев: Олимп. лит., 2015. Кн. 1. 680 с.

11. Романчук С. В., Єна М. О., Данилюк М. М. Особливості планування сучасної системи спеціальної фізичної підготовки // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ: НУОУ, 2017. С. 34–36.

12. Тьорло О. І., Булачек В. Р., Гречанюк А. О., Голодівський М. Ф., Котов С. М., Флуд О. В. Спеціальна фізична підготовка працівників органів внутрішніх справ: навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 368 с.

13. Худякова Н. Ю., Кубрак К. В. Особливості застосування працівниками поліції заходів фізичного примусу // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2017 р.) / Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. К.: НУОУ, 2017. С. 215–217.

14. Червоношапка М. О., Гнип І. Я., Янін В. В. Методологічні аспекти психологічної підготовки у процесі викладання навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. Харків : ХНУВС, 2019. С. 299–301.